

«МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ»

Реабілітація поранених військовослужбовців – не новий виклик для України. Утім, з моменту повномасштабного вторгнення росії в Україні значно зросла кількість військових, які потребують реабілітації, як фізичної так і психологічної.

Наразі в нашій країні відбуваються глибокі зміни, які стосуються всіх сфер життя громадян та суспільства в цілому. Це пов'язано із російсько-українською війною і збільшенням кількості військовослужбовців.

Всі ці дії зумовлюють низку деструктивних порушень психічної діяльності. Ключове місце серед цих відхилень займає посттравматичний стресовий розлад. Неврози виникають переважно в тих військовослужбовців, які побували на полі бою, жили в окопах, зазнали поранень, каліцтва, стали свідками загибелі бойових побратимів, були у полоні. Участь у бойових діях впливає на свідомість людини, піддаючи її серйозним якісним змінам. Посттравматичний стресовий розлад є природною емоційною реакцією на події, що глибоко вражають. Це нормальна реакція на екстремальну ситуацію. На цей час усе більша кількість медичних фахівців визнають, що ПТСР може бути зумовленим не лише подіями які загрожують життю та здоров'ю, але й так званими нормальними життєвими обставинами – важкою втратою, професійними невдачами та значними фізично-емоційними перевантаженнями на службі, особистими конфліктами, погрозами, переслідуванням, дискримінацією, труднощами у подружньому житті тощо. Ці причини зумовлюють зростання кількості пацієнтів з ПТСР та зростанню кількості звернень до лікарів різних фахів у різноманітних лікувально-профілактичних закладах України. Розв'язання проблем психологічної реабілітації учасників військових конфліктів є однією з найбільш необхідних та актуальних питань сьогодення. Фахівці зазначають, що реабілітація відіграє важливу роль для військових, їх сімей та суспільства в цілому.

Воєнні умови, в яких силам оборони доводиться виконувати бойові завдання, вимагають від них високого рівня психологічної підготовки, емоційно-вольової стійкості, швидкого об'єктивного реагування на дії ворога, дотримуватись міжнародного гуманітарного права тощо. Військовослужбовці перебувають в ситуаціях, які загрожують їхньому життю, вони переживають смерть та поранення побратимів, їх психологічна напруга підтримується постійними негативними очікуваннями. Бійці знаходяться в стані психічної депривації (deprivation – втрата, обмеження), що викликана неможливістю довгий час задовольнити важливі життєві потреби (зміна цивільного життя на воєнне, розлука з рідними тощо).

Всі ці обставини зумовлюють виникнення посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Після надання першої медичної допомоги та

спеціалізованого лікування у військових шпиталях військовослужбовці потребують фізичної та психологічної реабілітації.

У результаті негативного впливу факторів бойової діяльності військ, значна частина бійців потребують комплексної психологічної реабілітації.

Надання психологічної допомоги військовослужбовцям, організація та проведення їх психологічної реабілітації регламентується низкою нормативних документів. Вони мають форму законів України, наказів та розпоряджень міністра оборони України, міністра охорони здоров'я України, відомчих інструкцій та рекомендацій.

Психологічна реабілітація – це частина загального реабілітаційного комплексу (разом із медичною, професійною, соціальною), яка спрямована на відновлення втрачених (порушених) психічних функцій, оптимальної працездатності, соціальної активності, відновлення (корекцію) самооцінки й соціального статусу військовослужбовців із психічними розладами, бойовими травмами й каліцтвами. Її необхідно розпочинати ще за наявності передпатологічних психічних змін, які викликані екстремальним психогенним впливом. Проведення психологічної реабілітації має відбуватися на ранніх стадіях формування психопатології, а особливо активно – на завершальних етапах лікування та після нього.

Допомогу можна надавати до початку, власне під час та по закінченню участі в бойових діях. Психологічна реабілітація військовослужбовців, які певний час перебували в екстремальних умовах, безпосередньо пов'язана з адаптацією до соціуму. Це не тільки процес, але і властивість будь-якої живої саморегулювальної системи. Обов'язковими принципами реабілітації є послідовність та поетапність. Завдання реабілітації, її засоби та методи змінюються в залежності від того, на якому етапі відбувається її проведення.

Науковці у своїх дослідженнях визначають широке коло завдань психологічної допомоги учасникам бойових дій, а саме:

- нормалізація психологічного стану;
- відновлення психічних функцій, які постраждали в результаті війни;
- примирення із власним «Я-образом», якщо йдеться про важку фізичну травму, наприклад, втрату кінцівки, зору;
- налагодження взаємозв'язку з оточенням;
- пошук нових цінностей та сенсів у житті;
- самоідентифікація – пошук відповідей на запитання «Хто Я?»;
- формування внутрішнього світу з урахуванням отриманого досвіду на війні;
- супровід у посттравматичному зростанні.

Психологічну реабілітацію для особового складу після прибуття до пунктів постійної дислокації проводять військові психологи, медичні працівники, офіцери-психологи та психологи. У разі потреби також можуть залучатись представники волонтерських, громадських і

психологічних організацій та представники духівництва. На відновному етапі реабілітації застосовують заходи:

- медичний огляд військовослужбовців та складання списку солдатів, за наявності відповідних показань для надання поглибленої медичної допомоги;
- психодіагностика поточних психофізіологічних станів військових з метою виявлення осіб, які потребують психологічної та/або психіатричної допомоги;
- надання першої психологічної допомоги військовослужбовцям, які її потребують;
- проведення відповідних психокорекційних та психотерапевтичних заходів; профілактика психологічної деформації особистості військовослужбовців;
- оцінювання рівня боєздатності військових частин; проведення індивідуального консультування військовослужбовців;
- психологічна допомога (консультування) при таких кризових станах, як тривожність, сором, провина, ворожість, переживання втрати, страх смерті, депресія, тощо;
- надання допомоги військовослужбовцям в отриманні нових навичок поведінки, нових стилів міжособистісних та внутрішньо-колективних відносин;
- адаптація до нової життєвої ситуації, розширення кругозору та світогляду, подолання екзистенціальних проблем;
- допомога в зміцненні / відновленні родинних і суспільно корисних зв'язків тощо.

Актуальність психологічної реабілітації військовослужбовців, які перебували в умовах бойових дій, знаходиться на досить високому рівні і потребує подальших досліджень, удосконалень та комплексної стратегії. При її успішному та, головне, своєчасному проведенні, боєць зможе швидко адаптуватись до звичайного життя, реінтегруватись у сім'ю та суспільство в цілому та уникнути багатьох проблем, які часто супроводжують тих, хто має досвід бойових дій. Важливим етапом допомоги пацієнтам відповідного профілю є залучення мультидисциплінарної команди.

Посилання

1. Блінов О.А. Нормативні документи організації та проведення психологічної реабілітації військовослужбовців. Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. К: КНУ імені Тараса Шевченка, 2017. С. 36–38.

2. Крук І.М., Григус І.М. Фізична терапія військовослужбовців з наслідками вогнепальних поранень. *Rehabilitation and Recreation*. 2022. 12, 44–51. <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.12.6>.

3. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення. Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.